

Verlan retki 18.5.2016

Aurinkoisena toukokuun aamuna ennen klo 7 kokoontui Turun Aurakadulle noin 30 innokasta retkeläistä, joiden määränpäänä oli Verla.

Mirja toimi matkanjohtajana ja Onni ajeli bussiamme tottuneesti ja turvallisen tuntuisesti, suuntana ensin Häme ja sitten Kymenlaakso. Bussissa nautittiin reilu aamiainen, mutta pienelle jaloittelutauolle poikettiin kuitenkin Riihimäen ABC:lle.

Keväinen luonto vihreän eri sävyisenä oli kaunista katseltavaa matkan varrella. Puheensorina bussissa kertoi matkalaisten viihtyvän ja 260 km matka taittui suunnitellusti. Perillä Verlankosken rannalla entisten Jaalan ja Valkealan kuntien rajalla, Kouvolasta kolmekymmentä kilometriä pohjoiseen oltiin klo 11.

Kohde oli lähes koko porukalle uusi ja tuntematon, joten odotimme innolla opastuskierroksen alkamista. Erinomainen oppaamme, Jussi Lemminkäinen otti meidät haltuunsa klo 11.30. Heti alkajaisiksi saimme kuulla, että pahvin valmistus on todella helppoa, se on jopa heinäntekoakin helpompaa.

Verlan tehdasmiljööseen tutustutaan aina oppaan avulla. Hyvä niin, sillä ainakin Jussin tarinoiden ansiosta tehdas heräsi eloon. Kierros alkoi noin 10 minuutin mittaisella dokumenttielokuvalla, joka näyttää tehtaan täydessä toiminnassa sen viimeisinä toimintaviikkoina kesällä 1964.

Verlan puuhiomo ja pahvitehdas muodostavat vaikuttavan teollisuusmiljöön Suomen metsäteollisuuden varhaisvaiheilta. Insinööri Hugo Neuman perusti Verlan ensimmäisen puuhiomon vuonna 1872, mutta se paloi jo muutaman vuoden kuluttua toiminnan aloittamisesta. Nykyiset tehdasrakennukset ovat 1890-luvulta. Pahvikuivaamo tuhoutui tulipalossa 1892, ja sen tilalle rakennettiin nykyinen nelikerroksinen Kupittaan Saven punatiilinen kuivaamo. Rakennus valmistui ennätysajassa, sillä työ kesti vain kolme kuukautta. Komean romanttista tyyliä edustavan tehdasrakennuksen torneineen piirsi Carl Eduard Dippel. "Hän oli samaan aikaan piirtämässä Viipurin tuomiokirkkoa. Verlan ja tuomiokirkon piirustukset menivät hiukan sekaisin, siksi Verlasta tuli sen näköinen kuin siitä tuli", museon pääopas Jussi Lemminkäinen kertoi.

Komean kuivaamon valmistuttua patruuna Kreidl päätti muuttaa myös puisen hiomon ja pahvitehtaan punatiiliseksi. Koska tehtaan toimintaa ei haluttu keskeyttää, päädyttiin erikoiseen ratkaisuun. Uusi tehdas muurattiin vanhan rakennuksen ympärille. Kun ulkoseinät olivat valmiit, alle jäänyt puurakennus purettiin. Näin tehdas tuotti pahvia koko ajan. Tehdas oli toiminnassa heinäkuuhun 1964 asti, ja Unescon maailmanperintölistalle Verla pääsi vuonna 1996.

Tehdaskierroksella Jussi kertoi vaihe vaiheelta, kuinka kuusipuu muuttui oman aikansa markkinoilla hyvän maineen saaneeksi luonnonvalkoiseksi puupahviksi. Mies suorastaan pursuaa hersyviä tarinoita, jotka hän kertoo mukaansatempaisevalla tyylillään. Vierailijan on helppo eläytyä entisaikojen työolosuhteisiin, tekniikkaan ja työtapoihin. Tunnelma on aito. On vaivatonta kuvitella, millaista elämä ja työnteko olivat Verlassa vuosikymmenien ajan. Tunnin kestävän tehdaskierroksen aikana opimme miten kuusipölli muuttui vaihe vaiheelta luonnonvalkeaksi puupahviksi.

Verlassa tehtiin pahvia käytännössä käsipelillä aina vuoteen 1964 saakka. Verlan pahvi oli laadukasta, ja sitä nimitettiin käsipahviksi juuri sen vuoksi, että sen valmistus vaati niin monia käsityövaiheita. Verla tuotti pahvia pari tuhatta tonnia vuodessa. Nykyiset pahvitehtaat pyöräyttävät saman tuotannon suunnilleen päivässä. Tehtaan päätuote, valkoinen puupahvi, sai markkinoilla hyvän maineen. Pahvia käyttivät pääasiassa kotelotehtaat ja kirjansitomot. Sitä myytiin etupäässä Venäjälle, Keski-Eurooppaan ja Amerikkaan. Viimeinen tilaus tuli Bangladeshista vielä vuonna 1979, viisitoista vuotta tehtaan lopettamisen jälkeen!

Nykyajan vierailijalle Verla näyttää siltä kuin tehtaalta olisi poistuttu vain kahvitunnille. Mestarin koppikin on alkuperäisessä asussa aina lopetuspäivään auki jäänyttä kalenteria myöten.

Gottlieb Kreidl johti tehdastaan ja sen ympärille syntynyttä ruukkikylää isällisen patruunamaisin ottein yli neljännesvuosisadan ajan. Hän oli kiinnostunut myös työntekijöiden terveydenhuollosta ja sosiaalista oloista. Tehdas perusti kylän lapsia varten kansakoulunkin. Kreidlin kuoltua 1900-luvun alussa tehtaan omistus siirtyi lyhyiden välivaiheiden jälkeen Kymin Osakeyhtiölle. Koko tehtaan historian aikana tehtiin vain vähäisiä uudistuksia. Vanhat koneet ovat periaatteessa vieläkin käytökunnossa ja niitä huolletaan edelleen.

Tehtaan toimiessa meteli oli kova eikä kuulosuojaimia ollut keksitty, mutta ei onneksi desibelejäkään. Kuulo heikkeni kaikilta, mutta sitä pidettiin täysin hyväksyttävänä, kertoo opas. Vaarallisin työvaihe oli pölkkyjen kuorinta. Sitä ennen uittamalla tehtaalle rahdattu puunrungot

sahattiin puolen metrin mittaisiksi pölkyiksi. Kuorimakoneen neljä terää pyörivät vinhasti ympäri, 600 kierrosta minuutissa. Kuorijan tunnisti helposti, sillä hänen kaikki sormensa olivat samanpituisia, kertoi Jussi.

Kesäisin alle 10-vuotiaat pojat nostelivat tukkeja innokkaasti Mahalan pyörän avulla. Palkkaa heille ei maksettu, mutta saivatpahan liikuntaa ja raitista ilmaa.

Enimmillään tehtaassa oli yli 140 työntekijää. Merkittävä osa oli naisia, jotka toimivat koneenkäyttäjinä ja valmiiden pahviarkkien käsittelijöinä eli "massakarhuina". "Märkäpään" työ oli rankkaa ja voimia vaativaa. Tehtaan alasalissa oli kahdeksan pahvin kokoojakonetta, joka määrä on tietävästi suurin konemäärä yhdessä salissa. Jokaisella koneella oli kello ja joka kellolla omanlaisensa ääni. Näin koneenhoitaja tiesi, että juuri hänen koneensa on saanut pahviarkit valmiiksi. Arkin irrottaminen oli tarkkaa puuhaa ja siinä käytettiin apuna katajaista keppiä. Opas demonstroi myös silloisen tuotantolinjan alasajon ja käynnistyksen. Toimenpide oli yksi käden liike, joka vei aikaa vajaan sekunnin. Nykyisinhän alasajo vie aikaa peräti päivän tai pari.

Vaikka työntekijöiden palkka oli pieni, tienasi nainen 1900-luvun alussa tehtaalla kuukaudessa saman, minkä piika vuodessa. Massakoneen viirakankaan vaihtoa odotettiin, koska kukin vuorollaan sai vanhan kankaan. Kankaasta valmistettiin esim. lapsille lämpimät takit ja lakit. Töitä tehtiin kuutena päivä viikossa kahdentoista tunnin vuoroissa. Vuoden 1919 uusi työaikalaki lyhensi päivittäistä työaikaa kahdeksaan tuntiin.

Tehtaalla ei kertaakaan lakkoiltu, verlalaiset palvelivat tehdastaan pitkään ja uskollisesti. Osalla työura kesti yli 50 vuotta. Yli 70-vuotiaat työntekijät eivät olleet mitenkään harvinaisia. Eräs heistä oli Maria Mattsson. Maria työskenteli yli 50 vuotta saman punnitusvaa'an vieressä. Eläkkeelle joutuessaan Maria oli jo 77-vuotias. Hän ei silloin enää nähnyt vaa'an numeroita, mutta tunsi käsillään arkin painon ja lajittelu sujui virheettää. Eläkkeelle hän jäi sillä ehdolla, että haetaan apuun jos tulee tarvetta. Marian työpiste on säilynyt täysin muuttumattomana ja vuosikymmenien jättämät jalanjäljet ovat yhä nähtävissä jykevässä puulattiassa.

Työolosuhteet tehtaalla olivat talviaikaan hirveät. Hiomossa oli liian kylmä ja kuivaamossa liian kuuma. Jos talvella vesi hiomon lattialla ei jäänytynyt, niin silloin kaikki oli hyvin. Talvikuivaamossa lämpöä oli 50 – 75 astetta, työskentelylämpö oli 50 astetta.

Naisia, jotka työskentelivät kuivaamossa irtolankuilla ja ripustivat pahviarkkeja kuivumaan nimitettiin ”variksiksi”. Työasennot olivat sellaista taiteilua ja tasapainoilua että jo kertomus hirtti. Työsuojelu oli tuiki tuntematon käsite.

Olipa hieno kokemus olla mukana hyvin järjestetyllä matkalla.
Kiitos Mirjalle kaikkien matkalaisten puolesta.

Teksti Erja Lankinen